

Piotr Śledź

ORCID 0000-0003-4562-7491

Zbrojenia i kontrola zbrojeń w 2024 r.: Zachód podnosi rękawicę?

Reakcja państw Zachodu na rosyjską inwazję na Ukrainę objęła m.in. liczne deklaracje gotowości rozbudowy własnych zdolności obronnych, wcześniej często zaniedbanych i niedofinansowanych. Efektownym, choć ostatecznie umiarkowanym efektywnym przykładem była zapowiedź kanclerza Olafa Scholza, wyartykułowana w tzw. mowie *Zeitenwende* 27 lutego 2022 r. Pamiętać jednak należy, że programy te są zazwyczaj zakrojone na lata i dlatego dokonanie ich kompleksowych ocen wymaga odpowiedniej perspektywy czasowej. Wzrost nakładów na obronność to dopiero pierwszy krok w stronę rzeczywistego zwiększania zdolności obronnych, a procedury związane z nabywaniem uzbrojenia, jego integracja w ramach sił zbrojnych danego państwa, a także osiągnięcie faktycznej gotowości bojowej wymagają czasu. Okres dwóch lat pozwala jedynie na sformułowanie wstępnych wniosków w tym zakresie – dostrzeżenie nowo zarysowujących się tendencji. Choć nie brak analiz dotyczących tempa i perspektyw odbudowy zdolności obronnych państw UE – bardzo kompleksową przeprowadził na ten temat choćby International Institute for Strategic Studies¹.

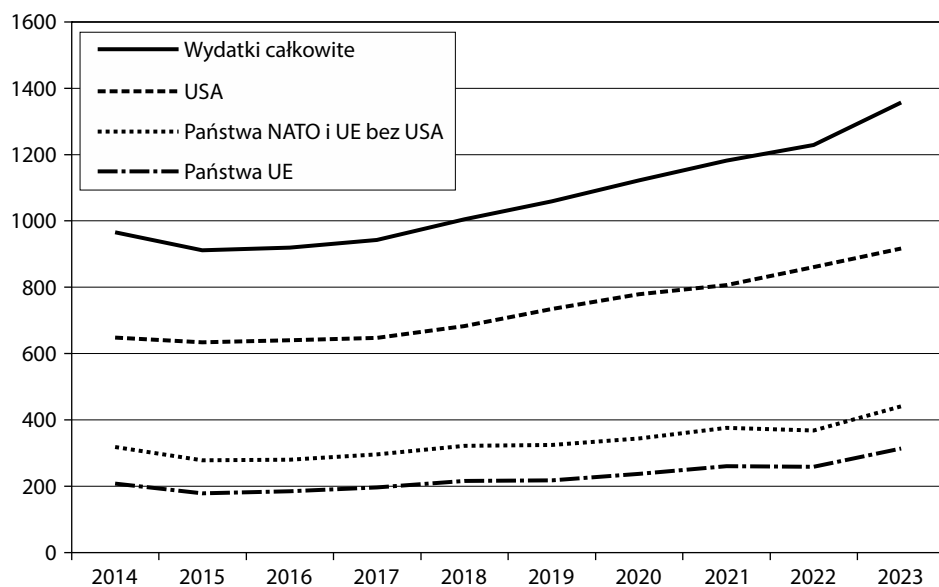
Ów proces „remilitaryzacji” Zachodu (niezależnie od punktu wyjścia i trwałości tendencji – *vide* różnica w tym zakresie między USA a państwami Europy Zachodniej), rozumianego jako państwa NATO i UE, pozwala stawiać również pytania o jego strategiczne implikacje, szczególnie w interakcji z osią państw o antyzachodnim nastawieniu, czemu służył będzie niniejszy rozdział. W tym celu dokonana zostanie rekonstrukcja rzeczonego procesu – w wymiarze ilościowym i jakościowym – a także towarzyszących mu inicjatyw politycznych, co umożliwi zestawienie ich z immanentnymi ograniczeniami wewnętrznymi oraz działaniami państw stwarzających wyzwania z perspektywy bezpieczeństwa Zachodu, tj. Rosji, Chin, Iranu i Korei Północnej. Poczynić należy jednak pewne zastrzeżenie wstępne – nie tylko zresztą w kontekście drugiej

¹ *Building Defence Capacity in Europe: An Assessment*, International Institute for Strategic Studies, London 2024.

prezydenckiej kadencji Donalda Trumpa, ale przede wszystkim z uwagi na rozbieżne nieraz w stosunku do Europy cele strategiczne USA (definiowane przez mocarstwowość globalną w odniesieniu do europejskich mocarstw średniego rzędu) – dotyczące tego, jak dalece uzasadnione jest traktowanie Zachodu jako spójnego bloku w światowej polityce, szczególnie gdy kwestia podziału obciążeń w zakresie utrzymania i rozbudowy zdolności obronnych rodzi spory w sojusznicznych relacjach transatlantyckich.

Zachód – remilitaryzacja czy autoterapia?

Wydatki obronne państw Zachodu w 2023 r. wzrosły o niemal 40% w porównaniu z 2014 r. (kiedy to rosyjskie zagrożenie dla bezpieczeństwa jego państw, w wymiarze konwencjonalnym i hybrydowym, ujawniło się po raz pierwszy, co można uznać za symboliczny koniec pozimnowojennej „dywidendy pokoju” w Europie), a proporcja wzrostu jest mniej więcej wyrównana w przypadku USA i pozostałych państw członkowskich². Zależność tę ilustrują poniższe wykresy.

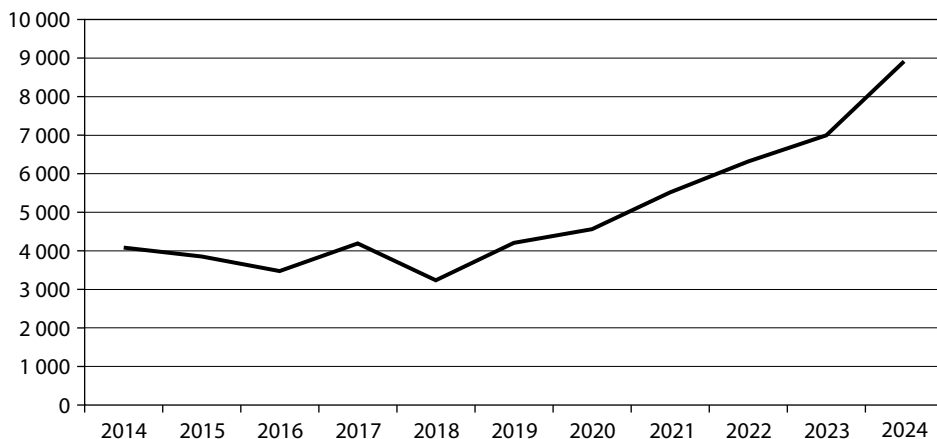
Wykres 1

Wydatki wojskowe państw NATO i UE w latach 2014–2023 (w mld USD³)

Źródło: opracowanie własne na podstawie SIPRI Military Expenditure Database.

² Dane za: SIPRI Military Expenditure Database.

³ Kwoty według kursów walut za 2023 r. Aby uniknąć zaburzenia trendu, wykres dla państw UE nie obejmuje wydatków wojskowych Wielkiej Brytanii, mimo że do 31 stycznia 2020 r. pozostawała ona jej państwem członkowskim.

Wykres 2

Import uzbrojenia przez państwa NATO i UE w latach 2014–2024 (w TIV⁴)

Źródło: opracowanie własne na podstawie SIPRI Arms Transfers Database.

Wzrost wydatków obronnych Zachodu zbiegł się z prezydenturą Donalda Trumpa, w której trakcie doszło do zwiększenia tego typu nakładów przez Waszyngton (po latach pewnej stagnacji w wyniku kryzysu finansowego po 2007 r. oraz wycofywania się USA z zaangażowania w misje ekspedycyjne o dużej skali), a także zainicjowania wielu programów rozbudowy i modernizacji zdolności obronnych amerykańskiej armii. Proces ten dotyczy także, choć ów wzrost był znacznie mniej dynamiczny niż w przypadku USA, reszty państw NATO i UE, co można identyfikować jako pewną reakcję na presję Trumpa dotyczącą zwiększania nakładów na obronność przez pozostałe państwa Sojuszu pod groźbą utraty wsparcia Stanów Zjednoczonych. Tę korelację czasową ukazuje również wykres dotyczący importu uzbrojenia, obrazujący stały wzrost od 2019 r. Biorąc pod uwagę autonomię zbrojeniową USA w wyniku dostępu do największych ilościowo i jakościowo w skali świata zdolności produkcyjnych krajowej zbrojeniówki, identyfikować należy go przede wszystkim z aktywnością państw europejskich, w szczególności zaś: Francji, Niemiec, Litwy, Holandii, Norwegii, Polski, Rumunii i Wielkiej Brytanii. Obejmował on m.in. rozbudowę sił lotniczych przez zakup zaawansowanych platform tego typu, w tym finalizację zamówień wielozadaniowych myśliwców F-35 Lightning przez Holandię, Norwegię czy Wielką Brytanię, zakup morskich samolotów patrolowych P-8A Poseidon ze strony Norwegii i Wielkiej Brytanii czy lotnictwo transportowe, jak samoloty C-130 Hercules dla niemieckich sił zbrojnych oraz śmigłowce CH-47 Chinook dla holenderskich⁵.

⁴ Trend Indicator Value (TIV) to stosowany przez SIPRI wskaźnik umożliwiający oszacowanie wartości danego transferu uzbrojenia zarówno ze względu na koszty, jak i na jego wartość operacyjną z perspektywy państwa kupującego.

⁵ Za: SIPRI Arms Transfers Database.

2022 r. z oczywistych względów oznaczał przyspieszenie dynamiki rzeczonoego wzrostu – w przypadku innych niż USA (gdzie stanowiło raczej kontynuację wcześniejszej tendencji) państw NATO i UE było ono widocznie wyraźniejsze. Jak jednak ukazują dane SIPRI Military Expenditure Database, udział Stanów Zjednoczonych w wydatkach obronnych NATO w okresie 2014–2023 nie zmienił się zanadto, oscylując około $\frac{2}{3}$ całości tego typu nakładów w obrębie Sojuszu. Jeszcze w 2023 r. jedynie dziesięć państw NATO (nie uwzględniając USA) przeznaczało na obronność zadeklarowane na szczycie w Newport w 2014 r. 2% PKB, z czego tylko trzy z nich (Wielka Brytania, Francja i Polska) były jednocześnie pośród dziesięciu wydających na te cele najwięcej w liczbach bezwzględnych. Nijak nie umniejsza to jednak znaczenia zakrojonych na dość dużą skalę programów rozbudowy przez nie swoich zdolności obronnych, a zjawiska tego dowodzi także znaczący wzrost udziału nakładów inwestycyjnych w wydatkach obronnych – w 2014 r. spośród europejskich członków NATO tylko w przypadku Szwecji przekraczał on 30%, podczas gdy w 2024 r. takich państw było już 18⁶. Najważniejsze spośród tych inicjatyw ilustruje poniższa tabela.

Tabela 1

Wybrane programy zbrojeniowe państw NATO i UE⁷ (z wyłączeniem USA) zainicjowane w okresie od lutego 2022 r. do stycznia 2025 r.

Państwo	Programy realizowane przez krajowy przemysł zbrojeniowy ⁸	Programy realizowane przez import uzbrojenia
Albania		drony Bayraktar TB2
Belgia		armatohaubice CAESAR, amunicja artyleryjska 155 mm, moździerz samobieżne Griffon MEPAC
Czechy		czołgi podstawowe Leopard 2A4, bojowe wozy piechoty CV90, myśliwce wielozadaniowe F-35 Lightning II, samoloty transportowe C390M Millennium
Dania		armatohaubice ATMOS, system artylerii raketowej PULS

⁶ *Building Defence Capacity...*, op. cit., s. 30–31.

⁷ Zestawienie nie uwzględnia państw, które nie podjęły w tym okresie istotniejszych programów dozbrojenia armii bądź jedynie kontynuowały wcześniejsze inicjatywy tego typu (*vide* dostawy myśliwców Rafale dla Chorwacji czy F-16 dla Bułgarii).

⁸ Chodzi tu o zamówienia udzielane w całości krajowym producentom, nie o ich włączanie w jakiejś formie w realizację kontraktów obronnych zawartych ze spółkami zagranicznymi. Uwzględnione zostały za to zamówienia realizowane przez podmioty wielonarodowe (Airbus, MBDA), gdy zamawiającym jest jedno z państw rejestracji którejś ze spółek wchodzących w skład takiego konsorcjum.

Tabela 1 – cd.

Estonia		armatohaubice CAESAR, samobieżne zestawy artyleryjskie K9 Thunder, system artylerii raketowej M142 HIMARS, przenośne przeciwlotnicze zestawy rakietowe Piorun, rakiety ziemia–powietrze IRIS-T
Finlandia		system obrony przeciwrakietowej „Proca Dawida”, przenośne przeciwlotnicze zestawy rakietowe RBS 70, pociski manewrujące powietrze–ziemia AGM-158 JASSM-ER
Francja	armatohaubice CAESAR, rakiety powietrze–ziemia VL MICA, lotniskowiec nowej generacji o napędzie atomowym (projekt), wielozadaniowe myśliwce Rafale, bezzałogowe statki powietrzne Eurodrone	
Grecja		bojowe wozy piechoty Marder, czołgi podstawowe Leopard 2A4, fregaty klasy Kimon, myśliwce wielozadaniowe F-35 Lightning II, pociski przeciwokrętowe Exocet AM39 i MM40, pociski manewrujące Storm Shadow, pociski powietrze–powietrze z samonaprowadzaniem aktywnym Meteor, pociski powietrze–powietrze z samonaprowadzaniem aktywnym i obrazowaniem termograficznym Mica, drony MQ9B SeaGuardian
Hiszpania	amunicja artyleryjska 155 mm, samoloty transportowe CASA C295, myśliwce wielozadaniowe Eurofighter, bezzałogowe statki powietrzne Eurodrone, drony SIRTAP	system artylerii raketowej PULS, system obrony powietrznej MIM-104 Patriot i rakiety ziemia–powietrze PAC-3 do niego, system obrony powietrznej NASAMS, wielozadaniowe śmigłowce marynarki wojennej SH-60 Seahawk, przeciwokrętowe pociski manewrujące NSM
Holandia	fregaty do zwalczania okrętów podwodnych (zamówienie wspólnie z Belgią)	system artylerii raketowej PULS, okręty podwodne Orka, drony MQ-9A Reaper, przeciwokrętowe pociski manewrujące NSM, pociski manewrujące powietrze–ziemia AGM-158 JASSM, samoloty transportowe C390M Millennium, śmigłowce transportowe H225M Caracal, okręty podwodne Blacksword Barracuda
Irlandia		samoloty transportowe i patrolowe CASA C295
Kanada		samoloty do tankowania w powietrzu A330 MRTT, myśliwce wielozadaniowe F-35 Lightning II, morskie samoloty patrolowe P-8A Poseidon, drony MQ-9B SkyGuardian

Litwa		armatohaubice CAESAR, system artylerii raketowej M142 HIMARS, amunicja artyleryjska 155 mm, system obrony powietrznej NASAMS, moździerz Expal 120-MX2-SM, przenośne przeciwlotnicze zestawy raketowe RBS 70 i Piorun, samobieżne moździerz M-106, transportery opancerzone Boxer
Łotwa		system artylerii raketowej M142 HIMARS, rakiety ziemia–powietrze IRIS-T, przeciwokrętowe pociski manewrujące NSM, przenośne przeciwlotnicze zestawy raketowe RBS 70 i Piorun, radary Giraffe 1X
Macedonia Północna		bojowe wozy piechoty M1126 Stryker
Niemcy	czołgi podstawowe Leopard 2A8, bojowe wozy piechoty Puma, transportery opancerzone Boxer, armatohaubice PzH 2000, amunicja artyleryjska 155 mm, rakiety ziemia–powietrze IRIS-T, bezzałogowe statki powietrzne Eurodrone, system obrony powietrznej Skyraider 30	rakiety ziemia–powietrze PAC-3 MSE do systemów Patriot, system przeciwrakietowy Arrow 3, myśliwce wielozadaniowe F-35 Lightning II, rakiety powietrze–ziemia Brimstone 3, śmigłowce transportowe CH-47 Chinook, samoloty transportowe KC-130J Super Hercules, śmigłowce wielozadaniowe H145M
Norwegia	amunicja artyleryjska 155 mm, system obrony powietrznej NASAMS, przeciwokrętowe pociski manewrujące NSM	czołgi podstawowe Leopard 2A8, armatohaubice K9 Thunder, wielozadaniowe śmigłowce marynarki wojennej MH-60 Seahawk, pociski powietrze–powietrze AIM-120 AMRAAM, przenośne przeciwlotnicze zestawy raketowe Piorun
Polska	transportery opancerzone Rosomak, armatohaubice Krab, amunicja artyleryjska 155 mm, przenośne przeciwlotnicze zestawy raketowe Piorun, niszczyciele min typu Kormoran II	czołgi podstawowe K2 Black Panther, czołgi podstawowe M1A1 i M1A2 Abrams, armatohaubice K9 Thunder, system artylerii raketowej K239 Chunmoo, system artylerii raketowej M142 HIMARS, rakiety ziemia–powietrze CAMM-ER, rakiety ziemia–powietrze PAC-3 MSE do systemów Patriot, samoloty szkolno-bojowe FA-50, przeciwokrętowe pociski manewrujące NSM, pociski manewrujące powietrze–ziemia AGM-158 JASSM-ER, okręty rozpoznawcze typu Delfin, wielozakresowe radary EL/M 2032, śmigłowce wielozadaniowe AW149, wozy zabezpieczenia technicznego M-88A2 Hercules, transportery opancerzone M113, pociski kierowane powietrze–ziemia AGM-114 Hellfire, drony MQ-9A Reaper, aerostaty rozpoznawcze Barbara, czołgi saperskie M1150, pociski kierowane powietrze–powietrze AIM-120 AMRAAM

Tabela 1 – cd.

Portugalia		samoloty rozpoznawczo-patrolowe do zwalczania okrętów podwodnych AP-3C, okręt wielozadaniowy D. João II
Rumunia		armatohaubice K9 Thunder, drony Bayraktar TB2, drony Watchkeeper X, pociski przeciwokrętowe Sea Killer (Marte), samoloty transportowe C-130H Hercules, niszczyciele min klasy Sandown, myśliwce wielozadaniowe F-16, czołgi podstawowe M1A2 Abrams, myśliwce wielozadaniowe F-35 Lightning II
Słowacja	bojowe wozy opancerzone BOV 8x8 Patria	czołgi podstawowe Leopard 2A4, bojowe wozy piechoty CV9035, lekki system obrony powietrznej Skyshield
Słowenia		rakiety ziemia–powietrze IRIS-T
Szwecja	bojowe wozy piechoty CV9035, system artylerii raketowej Archer, transportery opancerzone Bv410	pociski kierowane powietrze–powietrze AIM-120 AMRAAM, bojowe wozy opancerzone Patria 6x6, samoloty transportowe C-130J Super Hercules, rakiety ziemia–powietrze CAMM
Turcja	fregaty raketowe klasy Istif, okręty podwodne nowej generacji MilDen, rakiety powietrze–powietrze nowego typu Gökdoğan i Bozdoğan	myśliwce wielozadaniowe F-16
Węgry		amunicja artyleryjska 155 mm, samoloty szkolno-bojowe Aero L-39NG
Wielka Brytania	pociski manewrujące LMM (Martlet), bezzałogowe niszczyciele min (MHC AUV), broń laserowa DragonFire	system artylerii raketowej Archer, przeciwokrętowe pociski manewrujące NSM, radary Giraffe 1X, ręczne wyrzutnie przeciwpancernych pocisków kierowanych NLAW, pociski kierowane powietrze–powietrze AIM-120 AMRAAM, transportery opancerzone Boxer
Włochy	wozy bojowe – niszczyciele czołgów Centauro II, system obrony powietrznej SAMP/T NG, rakiety ziemia–powietrze CAMM-ER, fregaty FREMM EVO, bezzałogowe statki powietrzne Eurodrone, okręty podwodne U212, samoloty szkolno-treningowe M346 Master	czołgi podstawowe Leopard 2A8, myśliwce wielozadaniowe F-35 Lightning II

Źródło: opracowanie własne na podstawie SIPRI Arms Transfers Database; *Building Defence Capacity...*, op. cit.; *Raport – Wojsko, Technika, Obronność* (2022–2024).

Powyższe projekty mają na celu, choćby w niewielkim stopniu, wyrównanie dysproporcji między zdolnościami obronnymi USA a resztą państw

uznawanych za składowe Zachodu. Nie zmieniają one jednak faktu, że Stany Zjednoczone niezmiennie, mimo politycznych fluktuacji, pełnią w ramach tego bloku funkcję określaną mianem *security provider*. W wymiarze wojskowym pozostają największym mocarstwem w skali świata, dysponującym najbardziej zaawansowanym pod względem zdolności produkcyjnych i bazy technologicznej przemysłem obronnym, a ich wydatki wojskowe są dwukrotnością tego, co na cele te przeznaczają pozostałe państwa członkowskie NATO i UE razem wzięte, toteż prezentacja analogicznego zestawienia dla USA wydaje się bezcelowa, szczególnie w kontekście prowadzonej przez nie bardzo intensywniej rozbudowy i modernizacji zdolności obronnych na podstawie kilkudziesięciu zamówień i programów badawczo-rozwojowych. Ich lista jest długa⁹ i obejmuje m.in.: modernizację arsenału jądrowego i potencjału raketowego (choćby w zakresie pocisków hipersonicznych różnego typu czy nowoczesnych międzykontynentalnych rakiet balistycznych), samoloty (w tym bombowce B21 Raider, myśliwce VI generacji, wodnosamoloty w ramach programu Liberty Lifter czy rozwijanie technologii tzw. samolotów z rozmytym kadłubem¹⁰), drony (z programami Replicator¹¹, LongShot¹² i Collaborative combat aircraft¹³ na czele czy podwodnymi autonomicznymi statkami Manta Ray), uzbrojenie dla wojsk lądowych (w tym nowe typy bojowego wozu piechoty czy bezzałogowe pojazdy bojowe) oraz jednostki pływające (w szczególności atomowe okręty podwodne klasy Columbia czy fregaty klasy Constellation). Agencja Zaawansowanych Projektów Badawczych w dziedzinie Obronności (DARPA) realizuje 243 programy badawczo-rozwojowe¹⁴. Skala przeznaczonych na rozwój amerykańskiego potencjału obronnego środków oraz tempo tych prac za prezydentury Donalda Trumpa i Joeego Bidena, niepotęgowane przy tym koniecznością wynikającą z zaangażowania o charakterze ekspedycyjnym, mogą przywołać na myśl analogiczne inicjatywy podjęte za czasów Ronalda Reagana. Tendencja ta, jeśli zostanie podtrzymana, jest niewątpliwie korzystna z perspektywy zachowa-

⁹ Kompletne ich zestawienie zob. *The Military Balance 2024*, International Institute for Strategic Studies, London 2024, s. 20–29.

¹⁰ Chodzi o typ samolotu, w którym kadłub i skrzydła „zlewają się” w jedną strukturę przestrzenną (*blended wing body*). Generuje to korzyści w zakresie aerodynamiki, paliwooszczędności czy pojemności. Zob. T. Hypki, „USAF zamówiły demonstrator samolotu z BWB”, *Raport – Wojsko, Technika, Obronność* 2023, nr 9.

¹¹ Zakłada on wejście w posiadanie ogromnej liczby małych, autonomicznych bezzałogowych pojazdów latających.

¹² Istota takiego drona polega na przenoszeniu go przez samolot bojowy, by odłączyć się od niego i atakować przeciwnika rakietami powietrze–powietrze. Zob. M. Szopa, „»Dron-pasożyt« coraz bliżej. Postęp w programie LongShot”, *Defence24*, 13 września 2023 r., <https://defence24.pl/technologie/dron-pasozyt-coraz-blizej-postep-w-programie-longshot> (dostęp: 7.01.2025).

¹³ Dotyczy on półautonomicznych dronów wspierających operacyjnie myśliwce (w ramach koncepcji *loyal wingman*), takich jak model XQ-67A czy maszyny z rodziny Gambit.

¹⁴ Za: <https://www.darpa.mil/research/programs> (dostęp: 7.01.2025).

nia pozycji USA jako największego wojskowego mocarstwa na świecie, za to o wiele mniej pozytywna dla relacji transatlantyckich w świetle pogłębienia się luki w zakresie tych potencjałów w stosunku do pozostałych państw członkowskich (*capability gap*).

W odniesieniu do państw Europy pojawiają się obawy o to, czy początkowy impet wywołany rosyjską agresją na Ukrainę ma szansę zostać utrzymany w dłuższym okresie, co dotyczy się zasad finansowania i realizacji programów wieloletnich w zetknięciu z cyklem wyborczym i sytuacją finansów publicznych w poszczególnych krajach. Los dofinansowania niemieckiej armii w ramach *Zeitenwende*, wdrażanego znacznie wolniej, niż deklarował to w 2022 r. kanclerz Olaf Scholz¹⁵, stanowi w tej kwestii swego rodzaju *memento*. Początek drugiej prezydenckiej kadencji Donalda Trumpa i narastające napięcia w relacjach transatlantyckich mogą jednak w istotnym stopniu przełamać tę inercję, czego pewne przesłanki dostrzegalne były w pierwszych miesiącach 2025 r. Szansą pozostaje również możliwe szerokie włączenie w tego rodzaju plany kapitału prywatnego (m.in. jako *venture capital*), choć sama Komisja Europejska w swoim raporcie na ten temat zwróciła uwagę na przeszkody wynikające z dość restrykcyjnych unijnych norm w zakresie ochrony środowiska, społecznej odpowiedzialności czy ładu korporacyjnego (ESG¹⁶)¹⁷. Pamiętać przy tym należy również o fakcie, że w wielu państwach (czego Polska stanowi doniosły przykład) sektor obronny jest w ogromnej mierze upaństwowiony.

Trwałość tej tendencji oceniać należy także przez pryzmat towarzyszących jej kalkulacji strategicznych. Jedną z kluczowych przesłanek stanowić mogą tu podjęte od lutego 2022 r. wielostronne inicjatywy polityczne służące zwiększaniu zdolności państw Zachodu do obrony i odstraszenia. Dotyczy to zarówno tych realizowanych w ramach NATO – takich jak m.in. przyjęcie w jego szeregach Finlandii i Szwecji, ustalone na madryckim szczycie w 2022 r. zwiększenie gotowości w ramach NATO Model Force (zakładające możliwość wystawienia 100 tys. żołnierzy w ciągu dziesięciu dni, 300 tys. na przestrzeni miesiąca, a 500 tys. w okresie półrocznym)¹⁸ czy decyzja o rozmieszczeniu w Niemczech od 2026 r. pocisków konwencjonalnych o średnim zasięgu. Wspomnieć należy ponadto o zainicjowanych od 2022 r. europejskich projektach zmierzających do zwiększenia zdolności obronnych zaangażowanych państw, zarówno w wymiarze technologicznym (*vide* inicjatywa służąca opracowaniu i produkcji rakiet manewrujących o zasięgu ponad 500 km z udziałem Polski, Francji,

¹⁵ Ł. Jasiński, „Zeitenwende rządu kanclerza Olafa Scholza – próba bilansu”, *Rocznik Polsko-Niemiecki* 2024, t. 32, s. 14–17.

¹⁶ Z ang. *environmental, social and governance*.

¹⁷ *Access to equity financing for European defence SMEs*, Publications Office of the European Union, Luxembourg 2024, s. 68.

¹⁸ Zob. M. Madej, „NATO: chrzest ognia po siedemdziesiątce”, *Rocznik Strategiczny 2022/23*, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2023, s. 57.

Niemiec i Włoch czy też brytyjski program rozwoju pocisków hipersonicznych), jak i nabywania określonych zdolności, czego przykładem *European Sky Shield Initiative* służąca stworzeniu wspólnego systemu obrony powietrznej i przeciwrakietowej, zintegrowanego z natowskim (z udziałem 21 państw Europy¹⁹). Zachód wykazał się też pewną inicjatywą w wymiarze operacyjnym, włączając się w rozwiązanie kryzysu na Morzu Czerwonym w związku z ostrzałem przemierzających je okrętów przez bojówki Huti w postaci morskich operacji „Prosperity Guardian” (pod auspicjami USA, z udziałem Danii, Kanady, Norwegii i Wielkiej Brytanii) czy unijnej „Aspides”.

Mimo wskazanych tendencji Zachód trapią jednak wciąż pewne strukturalne problemy i niedostatki. Te również można rozpatrywać zarówno na płaszczyźnie potencjału obronnego (szczególnie po stronie europejskiej), jak i w wymiarze politycznym. Na poziomie zdolności wojskowych państw Europy najważniejsze deficyty występują w takich obszarach, jak: narzędzia wywiadu, obserwacji i rozpoznania (zwłaszcza bezzałogowce, systemy wykorzystujące przestrzeń kosmiczną czy samoloty rozpoznania elektromagnetycznego), systemy ogniowe dalekiego zasięgu – te dwa obszary uznano za wymagające najpilniejszych działań – zintegrowana obrona powietrzna i przeciwrakietowa (17 państw NATO nie dysponuje takimi zdolnościami wcale, a pięć posiada przestarzałe systemy), strategiczny transport lotniczy oraz platformy do tankowania w powietrzu²⁰. Oprócz tego istotne luki występują na poziomie poszczególnych państw – przykładowo 12 europejskich państw NATO i UE nie posiada ani jednego czołgu, a 14 nie dysponuje żadnym myśliwcem²¹. Ponadto wzrost popytu na broń i amunicję, wynikający z dozbrajania walczącej Ukrainy i uzupełniania krajowych zasobów jej przekazanych, ujawnił pewne braki zdolności produkcyjnych, czego najbardziej dobitny przykład stanowi amunicja artyleryjska kalibru 155 mm. Takich niedostatków można jednak przywołać więcej, jak choćby czołgi (tylko cztery europejskie państwa je produkują, z czego jedynie w przypadku niemieckich Leopardów linia produkcyjna była w kluczowym momencie aktywna), wielogłowicowe wyrzutnie rakietowe, samoloty zwiadu morskiego i zwalczania okrętów podwodnych, a niektórych rodzajów uzbrojenia wręcz jeszcze nie opracowano, czego przykładem zaawansowane drony bojowe²².

Oprócz problemów o charakterze immanentnym – takich jak rozdrobnienie rynku wewnętrznego i duplikacja wysiłków poszczególnych państw, pokoleniowy odpływ wykwalifikowanej kadry, utrzymujące się skutki wieloletniego niedoinwestowania, braku długoterminowych umów produkcyjnych

¹⁹ Stan na styczeń 2025 r.

²⁰ C. Grand, „Defending Europe with less America”, *ECFR Policy Brief* 2024, nr 545, s. 14; *Building Defence Capacity...*, op. cit., s. 23–24.

²¹ C. Grand, op. cit., s. 10.

²² *Building Defence Capacity...*, op. cit., s. 44–60.

i niskiego popytu wewnętrznego (co wymuszało proeksportową orientację sektora) oraz zależność od importu komponentów do produkcji²³ – europejska zbrojeniówka boryka się z trudnościami na poziomie łańcucha dostaw w zakresie ich niestabilności czy uzależnienia importowego (w wielu przypadkach od dóbr z Chin) w odniesieniu do niektórych surowców (*vide* różnorakie rzadkie pierwiastki wykorzystywane do produkcji obronnej) czy komponentów (np. nitroceluloza bądź mikroprocesory)²⁴. Choć podjęte od 2022 r. inicjatywy zwiększyły nieco zdolności produkcyjne w niektórych dziedzinach (np. wspomnianej amunicji artyleryjskiej kalibru 155 mm), tempo tego procesu jest względnie wolne, co sprawia, że państwa europejskie decydują się na import określonych zdolności obronnych lub współpracę na poziomie ich produkcji z państwami pozaeuropejskimi – w tym USA, Izraelem czy Koreą Południową – taką bazą dysponującymi.

Kolejnym problemem rzucającym cień na omawiane aspiracje Zachodu jest ograniczona gotowość operacyjna części państw, szczególnie w kontekście wypełnienia dość ambitnych założeń NATO Model Force. Istotne w tej kwestii pozostają: organizacja regularnych ćwiczeń na dużą skalę dla żołnierzy i dowódców, pozyskanie odpowiednich zasobów części zamiennych oraz amunicji, zwiększenie dostępności kluczowych elementów wyposażenia oraz zapewnienie odpowiedniego zaplecza logistycznego (w tym zdolności transportowych, inżynieryjnych i w zakresie budowania mostów), medycznego oraz infrastruktury umożliwiającej sprawny przerzut wojsk²⁵. Obecnie nawet najsilniejsze militarne państwa Europy wykazują deficyty gotowości bojowej, co dotyczy m.in. Wielkiej Brytanii (problemy w kwestiach mobilności i walki na małej odległości – zmobilizowanie brygady zajęłoby dwa-trzy miesiące), Francji (brak zdolności do prowadzenia walk o dużej intensywności – rozmieszczenie operacyjne ciężkiej brygady udałoby się po miesiącu) czy Niemiec (mocno ograniczona zdolność bojowa w efekcie istotnych braków sprzętowych – wyposażenia, części zamiennych i amunicji – czy złego stanu infrastruktury wojskowej)²⁶. Co więcej, nawet Wojska Lądowe Stanów Zjednoczonych borykają się w ostatnich latach z niedoborem rekrutów spełniających kryteria służby – w 2022 r. osiągnięto jedynie 75% zamierzonego celu (około 12 tys. zamiast planowanych 15 tys.)²⁷.

²³ P. Śledź, „Ewolucja Wspólnej Polityki Bezpieczeństwa i Obrony UE pod wpływem działań Komisji Europejskiej – identyfikacja tendencji i ocena perspektyw jej trwałości”, *Athenaeum. Polskie studia politologiczne* 2024, nr 1, s. 255–256.

²⁴ *Building Defence Capacity...*, op. cit., s. 97–104.

²⁵ C. Grand, op. cit., s. 17.

²⁶ F.D. Kramer, K. Taylor, „NATO needs a ‘hellscape’ defense at ‘Replicator’ speed”, *Atlantic Council*, 4 listopada 2024 r., <https://www.atlanticcouncil.org/in-depth-research-reports/report/nato-needs-a-hellscape-defense-at-replicator-speed> (dostęp: 10.01.2025).

²⁷ *The U.S. Army’s Recruiting Crisis. What Is Causing It and What Are Leaders Doing to Fix It?*, Arthur W. Page Society, New York 2023, s. 5.

Najpoważniejszym problemem pozostaje jednak strategiczna samoidentyfikacja Zachodu – to, w jakim stopniu stanowi on jednolity (nawet jeśli asymetryczny) blok polityczny o tożsamych lub przynajmniej spójnych celach strategicznych. W erze Donalda Trumpa pytanie to wydaje się szczególnie zasadne (o czym szerzej w innych rozdziałach niniejszego tomu), ale pozostaje od tej okoliczności w dużej mierze niezależne. Wpływają na to zarówno czynniki immanentne – amerykańska mocarstwowość globalna na tle europejskich mocarstw średniego rzędu, zainteresowanych w praktyce raczej własnym regionem i jego sąsiedztwem (co odzwierciedlają m.in. różniące się kategorie uzbrojenia, w które inwestują obecnie USA i państwa europejskie) – jak i dostrzegalne tendencje w amerykańskiej polityce, tj. priorytet dla regionu Indo-Pacyfiku w polityce zagranicznej, presja na mniejsze zaangażowanie w sprawy innych państw (*America first*) oraz obszary niestabilności w samych Stanach Zjednoczonych, wymuszające koncentrację na problemach krajowych (m.in. nielegalnej migracji, aktach przemocy kryminalnej czy pogłębiających się nierównościach społecznych). Zależność Europy od USA w świetle ich potencjalnie coraz bardziej rozbieżnych celów strategicznych stanowi okoliczność wprost zagrażającą bezpieczeństwu europejskiemu.

„Wywrotowa oś” jako punkt odniesienia

Zagrożenie to dotyczy przede wszystkim braku stosownej odporności na działalność państw podważających globalne znaczenie Zachodu. Strategia bezpieczeństwa narodowego USA z 2022 r. wprost wymienia Chiny, Rosję, Iran i Koreę Północną jako stanowiące w tej kwestii wyzwanie²⁸, toteż właśnie je potraktować można w tym kontekście jako zasadniczy punkt odniesienia, niezależnie od pewnych sygnałów wysyłanych na początku urzędowania przez Trumpa i jego administrację. Andrea Kendall-Taylor i Richard Fontaine określili je na łamach *Foreign Affairs* mianem „wywrotowej osi” (*axis of upheaval*)²⁹. Powodów ku temu jest wiele, m.in.: 1) podejmowanie w różnej formie starań na rzecz zwycięstwa Rosji w wojnie wytoczonej Ukrainie, 2) zaawansowane programy atomowe i rakietowe, 3) jednoznacznie antyzachodnia (lub przynajmniej antyamerykańska) retoryka władz i dążenia do osłabienia wrogiego im bloku w ramach globalnego układu sił. Oczywiście jest znacznie więcej państw o nieprzyjazylnym wobec Zachodu nastawieniu – Białoruś, Wenezuela, Kuba, Nikaragua czy niektóre państwa afrykańskie rządzone przez junty – niemniej tylko ta czwórka podejmuje, nawet jeśli z różnych przyczyn, działania jednoznacznie nakierowane na osłabienie rywala, w tym rozbudowę stosownych zdolności wojskowych. Od 2022 r. postępuje też konsolidacja ich relacji

²⁸ *National Security Strategy*, The White House, Washington 2022, s. 11–12.

²⁹ A. Kendall-Taylor, R. Fontaine, „The axis of upheaval. How America’s adversaries are uniting to overturn the global order”, *Foreign Affairs*, 23 kwietnia 2024 r., s. 50–63.

politycznych, m.in. przez umacnianie więzi handlowych, blokowanie (przez Rosję i Chiny) wszelkich niekorzystnych z ich perspektywy rezolucji Rady Bezpieczeństwa ONZ³⁰, wsparcie w omijaniu sankcji czy bliższą współpracę wywiadowczą.

W 2023 r. Chiny, Rosja i Iran wydały w sumie na obronność nieco mniej od państw członkowskich NATO z wyłączeniem USA – 416 mld³¹ wobec 440 mld USD – choć jednocześnie o ponad 100 mld USD więcej niż państwa UE, co jednak wciąż stanowi mniej niż połowę nakładów ze strony USA³². W dużej mierze ich zbrojenia koncentrują się na elementach potencjału obronnego o strategicznym znaczeniu, w zakresie odstraszania, projekcji siły czy zdolności antydostępowych, kluczowych z perspektywy ewentualnej rywalizacji między Zachodem a państwami „wywrotowej osi”.

Zacząć należałoby w tym kontekście od broni jądrowej. O programach rozbudowy tego typu potencjałów (w zakresie nośników i głowic) po stronie USA, Rosji i Chin mowa była w zeszłorocznym wydaniu *Rocznika Strategicznego*³³. W 2024 r. kontynuowały one te starania, czego przejawem przeprowadzone testy. USA odbyły w czerwcu subkrytyczną próbę jądrową (34., a pierwszą od września 2021 r.)³⁴, a także, mimo długotrwałego sceptycyzmu, pod presją Kongresu podjęły prace rozwojowe nad pociskami manewrującymi nowego typu wyrzeliwanymi z okrętów podwodnych (SLCM³⁵), zdolnymi do prze-

³⁰ Dotyczy to choćby programów nuklearnych, czego przykładem nieprzedłużenie (z uwagi na rosyjski sprzeciw) mandatu panelu ekspertów badającego w kontekście sankcji północnokoreańskie działania w tym zakresie. Zob. „Security Council fails to extend mandate for expert panel assisting sanctions committee on Democratic People’s Republic of Korea”, *United Nations Meeting Coverages and Press Releases*, 28 marca 2024 r., <https://press.un.org/en/2024/sc15648.doc.htm/> (dostęp: 11.01.2025).

³¹ Odpowiednio: 296,4 mld Chin, 109,4 mld Rosji oraz 10,3 mld Iranu. Proporcja ta wynosi więc w przybliżeniu 71:26:3.

³² Za: SIPRI Military Expenditure Database. Dane tego rodzaju dotyczące Korei Północnej są niedostępne, choć gdyby zestawzić ze sobą szacunki dotyczące nominalnej wielkości PKB tego kraju (ok. 30,8 mld USD w 2023 r. – obliczenia własne na podstawie: J. Lee, *Gross Domestic Product estimates for North Korea in 2023*, *Press Release*, Bank of Korea, Seoul 2024, s. 6; średni kurs dolara do południowokoreańskiego wona wyniósł 1:0,007663) oraz informację o przeznaczaniu na obronność 15,9% PKB w 2023 r. (za: T.-H. Kim, „North Korea passes new defense budget”, *DefenceNews*, 19 stycznia 2023 r., <https://www.defensenews.com/global/asia-pacific/2023/01/19/north-korea-passes-new-defense-budget>; dostęp: 11.01.2025), pozwalałoby to oszacować owe nakłady na ok. 4,9 mld USD. Jest to wartość zbliżona do wydatków obronnych poniesionych wówczas przez Czechy, niezmienniejąca w sposób zasadniczy powyższej kalkulacji. Niniejsza estymacja ma charakter w pełni orientacyjny.

³³ Zob. P. Śledź, „Zbrojenia i kontrola zbrojeń w 2023 roku: powrót do nuklearnego stanu natury”, *Rocznik Strategiczny 2023/24*, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2024, s. 105–109.

³⁴ „NNSA successfully executes subcritical experiment at NNSS’ PULSE facility”, *National Nuclear Security Administration*, 17 czerwca 2024 r., <https://nnss.gov/news/article/nnsa-successfully-executes-subcritical-experiment-at-nnss-pulse-facility/> (dostęp: 12.01.2025).

³⁵ Z ang. *submarine-launched cruise missile*.

noszenia głowic jądrowych³⁶. Rosja w 2024 r. odrzuciła złożoną przez USA propozycję bezwarunkowego powrotu do dialogu o nowym porozumieniu o redukcjach strategicznych zbrojeń nuklearnych³⁷, przeprowadziła (według ocen Pentagonu) testy nowego typu broni antysatelitarnej³⁸, a w odpowiedzi na zgodę USA dotyczącą użycia przez Ukrainę pocisków ATACMS (o zasięgu do 300 km) na cele w głębi Rosji znów straszyla swoim potencjałem atomowym. 21 listopada na miasto Dniepr spadł wielogłowicowy pocisk balistyczny pośredniego zasięgu Oriesznik, zdolny do przenoszenia ładunków jądrowych (najprawdopodobniej opracowany na bazie pocisku RS-26 Rubież) – według słów Putina hipersoniczny i niemożliwy do przechwycenia w locie, co jednak zostało zakwestionowane przez specjalistów³⁹. Kolejnym aktem swoistej retorsji było ogłoszenie zmian w doktrynie nuklearnej Federacji Rosyjskiej – próg użycia tego rodzaju broni został obniżony w postaci sugestii podjęcia tego kroku w odpowiedzi na atak konwencjonalny stwarzający „krytyczne zagrożenie” suwerenności lub integralności terytorialnej Rosji i Białorusi (bądź rosyjskiej infrastruktury wojskowej za granicą) oraz wykrycie zmasowanego ataku z powietrza, także wówczas, gdyby dokonało go państwo bezatomowe, wspierane jednak przez inne, posiadające taką broń⁴⁰. Przekaz ten został nieco zmałowany przez nieudany test międzykontynentalnej rakiety balistycznej Sarmat, która eksplodowała w kosmodromie Plesieck 24 września⁴¹. Powiódł się za to chiński test tego rodzaju pocisku Dong Feng-31AG, przeprowadzony jawnie dzień później nad Oceanem Spokojnym⁴², co zbiegło się w czasie z publikacją *The Wall Street Journal* o zatonięciu w stoczni w Wuhan nowego okrętu podwodnego z napędem atomowym⁴³. W raporcie dla Kongresu z grudnia 2024 r. Departament Obrony USA oszacował liczbę chińskich głowic jądrowych na 600⁴⁴.

Działania Korei Północnej znamionowały kontynuację prac nad rozwijaniem potencjału raketowego – przetestowano m.in. (według oficjalnych deklaracji

³⁶ X. Liang, „U.S. starts work on nuclear-capable missile”, *Arms Control Today* 2024, nr 7–8.

³⁷ L. Flatoff, D.G. Kimball, „Russia rejects new nuclear arms talks”, *Arms Control Today* 2024, nr 3.

³⁸ J. Lukiv, „US says Russia likely launched anti-satellite weapon”, BBC News, 22 maja 2024 r., <https://www.bbc.com/news/articles/cq55ww5j7e2o> (dostęp: 12.01.2025).

³⁹ G. Doyle, T. Balmforth, M. Zafra, „Enter ‘Oreshnik’”, Reuters, 28 listopada 2024 r., <https://www.reuters.com/graphics/UKRAINE-CRISIS/RUSSIA-MISSILE/gdpzknaigvw/> (dostęp: 12.01.2025).

⁴⁰ A. Kacprzyk, „Rosja zmienia doktrynę nuklearną”, *Biuletyn PISM* 2024, nr 174 (2984), s. 1.

⁴¹ S. Kaushal, „Russia’s Sarmat test failure: Implications for the strategic balance”, Royal United Services Institute, 22 października 2024 r., <https://www.rusi.org/explore-our-research/publications/commentary/russias-sarmat-test-failure-implications-strategic-balance> (dostęp: 12.01.2025).

⁴² S. Kuramitsu, „China conducts rare ICBM test over Pacific”, *Arms Control Today* 2024, nr 11.

⁴³ M.R. Gordon, „China’s newest nuclear submarine sank, setting back its military modernization”, *The Wall Street Journal*, 26 września 2024 r.

⁴⁴ *Military and Security Developments Involving the People’s Republic of China 2024. Annual Report to Congress*, U.S. Department of Defense, Arlington 2024, s. 101.

władz): w styczniu pociski typu SLCM (Pulhwasal-3-31), w kwietniu pocisk balistyczny pośredniego zasięgu na paliwo stałe, w maju pocisk balistyczny z autonomicznym systemem naprowadzania, w czerwcu wyrzutnie typu MIRV (o wielu głowicach), we wrześniu kilka rakiet balistycznych krótkiego zasięgu oraz pociski balistyczne (w tym Hwasongpho-11-Da-4.5) wyposażone w ciężką głowicę, w październiku zaś pocisk międzykontynentalny Hwasong-18 o zasięgu około 7 tys. km, a więc najdłuższym ze wszystkich dotąd wystrzelonych. Pjongjang zaprezentował również nowe zakłady wzbogacania uranu oraz mobilne wyrzutnie dla ICBMs⁴⁵. 18 czerwca KRLD podpisała z Rosją Traktat o wszechstronnym partnerstwie strategicznym, na mocy którego żołnierze jej armii trafili potem na front rosyjskiej wojny z Ukrainą. Oprócz klauzuli wzajemnej obrony zawierał też ustalenia o współpracy w sferze technologii jądrowej (oficjalnie do celów pokojowych) oraz kosmicznej, a w praktyce może obejmować również transfer technologii i *know-how* związanych z produkcją rakiet⁴⁶. W lipcu podczas wizyty prezydenta Korei Południowej Yoon Suk-yeola w USA obydwa państwa ogłosiły przyjęcie nowych wytycznych na rzecz wzmocnienia współpracy w zakresie odstraszania nuklearnego KRLD, w myśl których część amerykańskiego potencjału jądrowego miałaby zostać wyznaczona specjalnie do realizacji tych celów, na co Północ odpowiedziała rozmieszczeniem 250 wyrzutni rakiet balistycznych w jednostkach wojskowych przy swojej południowej granicy⁴⁷.

Iran, według oceny wywiadu USA, nie buduje jeszcze broni jądrowej, choć podjął działania, które zwiększają jego zdolności ku temu⁴⁸. Doradca ajatollaha Chameneiego potwierdził w wywiadzie z maja 2024 r., że taka decyzja nie zapadła, choć w razie egzystencjalnego zagrożenia dla Iranu tego rodzaju zmiana doktryny może być nieunikniona⁴⁹. Przez cały 2024 r. trwały jednak intensywne prace nad wzbogacaniem uranu i zwiększaniem technicznych możliwości w tym zakresie. W lutym Iran ogłosił budowę czwartego reaktora jądrowego, w Isfahanie⁵⁰. Warto tu dodać, że cele w tym mieście zostały zbom-

⁴⁵ K. Davenport, „North Korea reveals uranium-enrichment facility”, *Arms Control Today* 2024, nr 10.

⁴⁶ A.S. Bowen, M.E. Manyin, M.B.D. Nikitin, „Russia-North Korea relations”, Congressional Research Service, 30 października 2024, <https://crsreports.congress.gov/product/pdf/IF/IF12760> (dostęp: 13.01.2025).

⁴⁷ K. Davenport, „North Korea, South Korea strengthen deterrence”, *Arms Control Today* 2024, nr 9.

⁴⁸ Idem, „Iran ramps up nuclear program ahead of Trump’s return”, *Arms Control Today* 2025, nr 1.

⁴⁹ „Iran to change nuclear doctrine if existence threatened, adviser to supreme leader says”, Reuters, 9 maja 2024 r., <https://www.reuters.com/world/middle-east/iran-change-nuclear-doctrine-if-existence-threatened-adviser-supreme-leader-says-2024-05-09/> (dostęp: 13.01.2025).

⁵⁰ „Iran says construction started on new nuclear reactor”, Voice of America, 5 lutego 2024 r., <https://www.voanews.com/a/iran-says-construction-started-on-new-nuclear-reactor/7472043.html> (dostęp: 13.01.2025).

bardowane przez Izrael 19 kwietnia w odpowiedzi na irańskie ataki kilka dni wcześniej⁵¹. Nie potwierdzono jednak, że ucierpiały wówczas instalacje nuklearne, w przeciwieństwie do nalotu z 25 października, kiedy to zniszczeniu miał ulec tajny ośrodek badań jądrowych Taleghan 2 nieopodal Teheranu⁵². 5 czerwca i 21 listopada Rada Gubernatorów Międzynarodowej Agencji Energii Atomowej skrytykowała Iran za odmowę współpracy z kontrolerami, na co władze państwa zareagowały informacją o budowie i aktywowaniu nowych kaskad wirówek w reaktorach w Natanz i Fordow, umożliwiającich szybsze wzbogacanie uranu⁵³. Według szacunków kontrolerów MAEA w październiku irański zasób uranu wzbogaconego do 60% wynosił 182,3 kg, co oznaczało dalszy wzrost jego ilości⁵⁴. 30 lipca urząd prezydenta Iranu po śmierci Ebrahima Raisiego w katastrofie lotniczej objął Masud Pezeszkijan, uchodzący za polityka stosunkowo umiarkowanego. Nie przyniosło to jednak zasadniczych zmian w polityce atomowej państwa, choć nowy prezydent zadeklarował gotowość do dialogu nuklearnego z USA (co *implicite* poparł także Ali Chamenei), dystansując się tym samym od stanowiska poprzednika w tej kwestii⁵⁵.

Oprócz broni jądrowej i arsenału raketowego wiele innych składowych potencjału obronnego omawianych czterech państw może stanowić narzędzia w rywalizacji z Zachodem, m.in. te z zakresu: lotnictwa, marynarki wojennej, dronów, obrony powietrznej i przeciwraketowej (w szczególności systemy mobilne), środków walki elektronicznej czy cybernetycznej. Potencjały tych państw w powyższych obszarach są dość zróżnicowane i względnie mało komplementarne. Nie jest zadaniem niniejszego rozdziału dogłębna analiza tych zdolności, ale raczej zarysowanie najważniejszych tendencji z nimi związanych, co ilustruje poniższa tabela.

⁵¹ A. Suliman, E.M. Eng, S. Granados, „Isfahan, apparent site of Israeli strike, is home to Iranian nuclear facilities”, *The Washington Post*, 20 kwietnia 2024 r.

⁵² B. Ravid, „Scoop: Israel destroyed active nuclear weapons research facility in Iran, officials say”, *Axios*, 15 listopada 2024 r., <https://www.axios.com/2024/11/15/iran-israel-destroyed-active-nuclear-weapons-research-facility> (dostęp: 13.01.2025).

⁵³ J. Gambrell, „Iran to begin enriching uranium with thousands of advanced centrifuges, UN watchdog says”, *Associated Press*, 30 listopada 2024 r., <https://apnews.com/article/iran-nuclear-iaea-mideast-wars-israel-7450481f9e42ea5b786c5d672ec382a1> (dostęp: 13.01.2025).

⁵⁴ *Verification and monitoring in the Islamic Republic of Iran in light of United Nations Security Council resolution 2231 (2015). Report by the Director General*, GOV/2024/61, International Atomic Energy Agency, Vienna 2024, s. 9.

⁵⁵ K. Davenport, „Iranian president opens door to new nuclear talks”, *Arms Control Today* 2024, nr 10.

Tabela 2

Ocena zdolności obronnych Rosji, Chin, Iranu i KRLD w kontekście ich strategicznej rywalizacji z Zachodem

Państwo	Mocne strony	Słabości
Rosja	– silny, stale rozwijany strategiczny potencjał jądrowy (triada strategiczna nośników) – duże zdolności rakietowe i artyleryjskie – dość rozbudowane i w miarę konsekwentnie modernizowane zdolności marynarki wojennej, umożliwiające szeroki zakres projekcji siły – istotny zasób lotnictwa dalekiego zasięgu – zaawansowane zdolności walki informacyjnej i w cyberprzestrzeni – duże doświadczenie bojowe i zdolność do działań ekspedycyjnych	– system dowodzenia i kontroli – systemy wywiadowcze, obserwacyjne i rozpoznawcze (zwłaszcza powietrzne) – spowolnienie (w niektórych obszarach wręcz zahamowanie) procesu modernizacji sił zbrojnych z uwagi na zaangażowane w wojnę przeciwko Ukrainie – stosunkowo ograniczone, selektywnie modernizowane zdolności lotnicze (brak jednoznacznej przewagi w powietrzu w wojnie z Ukrainą, niedobory maszyn do zadań specjalnych, ISR⁵⁶, walki elektronicznej) – dopiero rozwijany potencjał dronów
Chiny	– intensywnie rozwijana marynarka wojenna, obejmująca niemal wszystkie rodzaje zdolności morskich (na razie rozmieszczona głównie lokalnie, ale plany obejmują szerszy zasięg) – intensywnie rozwijany potencjał rakiet o szerokim spektrum zasięgu (w tym m.in. pociski hipersoniczne) oraz obrony przeciwrakietowej – systematyczna rozbudowa arsenału nuklearnego (choć duża luka w stosunku do USA i Rosji) – wysokie zdolności walki w cyberprzestrzeni – rozbudowa zdolności ISR (w szczególności morskich i kosmicznych) – rozbudowany sektor produkcji dronów (w szczególności małych FPV)	– brak doświadczenia bojowego, w tym w prowadzeniu zaawansowanych operacji wojskowych poza granicami (jedynie misje pokojowe) – uzbrojenie chińskiej produkcji praktycznie nieprzetestowane w warunkach bojowych – wciąż wiele dość przestarzałego sprzętu, na bazie radzieckich technologii
Iran	– największy w regionie arsenał rakiet różnych rodzajów i o różnym zasięgu (także średniego zasięgu) – zdolność do produkcji dronów bojowych o różnej wielkości – marynarka wojenna umożliwiająca działania asymetryczne, choć pozwalająca również na pewien zakres projekcji siły (zwłaszcza regionalnie) – stosunkowo duże doświadczenie bojowe poza granicami (w szczególności z wykorzystaniem proxies) – zdolności walki w cyberprzestrzeni	– słabość sił powietrznych, wyposażonych w dość przestarzałe platformy (mimo niedawno nawiązanej współpracy technologicznej z Rosją) – powolne tempo modernizacji sił zbrojnych (oprócz pojedynczych obszarów) – ograniczone w wyniku sankcji zdolności krajowego przemysłu obronnego – stosunkowo słabe zdolności ISR – słabość systemu obrony powietrznej (vide udane naloty i ostrzał ze strony Izraela)

⁵⁶ Z ang. *intelligence, surveillance and reconnaissance*.

Korea Północna	– arsenał jądrowy i coraz szersza gama posiadanych pocisków (o różnym zasięgu i napędzie) – zdolność do samodzielnej produkcji artylerii i rakiet – zdolności walki w cyberprzestrzeni	– przestarzałe wyposażenie sił lądowych – marynarka wojenna wykorzystująca zimnowojenne okręty – przestarzałe radzieckie platformy w dyspozycji sił powietrznych – brak doświadczenia bojowego sił konwencjonalnych – słabość zdolności ISR (choć zintensyfikowano współpracę z Rosją w tym zakresie) – brak platform bezałogowych
-------------------	--	---

Źródło: opracowanie własne na podstawie: *The Military Balance 2024...*, op. cit.

Powyższe zestawienie ukazuje rozbieżności priorytetów wskazanych państw – programy zbrojeniowe Chin odzwierciedlają ich globalne aspiracje i motywowane są rywalizacją z USA (w szczególności zaś w rejonie Indo-Pacyfiku), wysiłki Rosji koncentrują się przede wszystkim na wojnie w Ukrainie, Iran stawia na uzbrojenie kluczowe w rywalizacji regionalnej, a KRLD podporządkowuje swoją politykę obronną zdolnościom nuklearnym i rakietowym. Ponadto państwa te nie wypracowały mechanizmów regularnej współpracy wojskowej (np. przez wspólne ćwiczenia – te, które się odbywają, mają raczej charakter demonstracji siły i są organizowane w dużej mierze *ad hoc*), umożliwiającej integrację w zakresie dowodzenia i kontroli na poziomie strategicznym i operacyjnym, budowanie interoperacyjności czy wspólne planowanie⁵⁷. Trudno porównywać je z rozbudowanym wieloletnim współdziałaniem w ramach struktur NATO. Wynika to zapewne ze zróżnicowanych celów i interesów. Mówiąc o narastających rozbieżnościach w łonie Zachodu, nie można jednocześnie zapominać, że i między omawianą czwórką występują daleko idące różnice. Oprócz tych ideologicznych i systemowych oraz dotyczących skali aspiracji (globalnej, regionalnej bądź lokalnej), obejmują one również m.in. stosunek do współpracy z Zachodem (szczególnie, jak w przypadku chińskim, gospodarczej) czy programów atomowych KRLD i Iranu, a także rywalizację gospodarczą (np. Rosji z Iranem o odbiorców ropy) bądź dyplomatyczną (*vide* wypieranie przez Chiny wpływów Rosji w Azji Centralnej).

Podsumowanie

W wymiarze ilościowym trend wskazujący na rozbudowę zdolności obronnych Zachodu jest dość wyraźnie dostrzegalny, choć jednocześnie trudno interpretować tę tendencję jako zjawisko jednolite – zarówno pod względem przeznaczanych nakładów, jak i rozwijanych zdolności. USA zbliżały się do

⁵⁷ C.S. Chivvis, J. Keating, *Cooperation Between China, Iran, North Korea, and Russia: Current and Potential Future Threats to America*, Carnegie Endowment for International Peace, Washington DC 2024, s. 15.

granicy biliona USD rocznie wydatkowanych na obronność, które to środki kierowane są nie tylko na zwiększanie produkcji przez rodzimy przemysł zbrojeniowy, ale w dużym stopniu również na prace badawczo-rozwojowe nad najnowocześniejszymi technologiami obronnymi (bronią jądrową, technologiami raketowymi, lotnictwem bojowym czy zaawansowanymi bezzałogowcami). One zaś, jeśli zostaną wdrożone, zwiększą jeszcze ich przewagę nad *challengerami*. Ta względnie zmaląła w związku z upowszechnieniem wielu zdobyczy „rewolucji w dziedzinie wojskowości” i inicjatywami własnymi tychże państw, stąd też kolejny tego typu impuls stanowiłby przełamanie negatywnej tendencji. Są to jednocześnie systemy ściśle powiązane z projekcją siły, ukazujące cel utrzymania „monopolu” globalnych zdolności tego rodzaju przy jednoczesnym dążeniu do ograniczenia analogicznych aspiracji rywali.

O ile inicjatywy Stanów Zjednoczonych są pochodną ich znaczenia globalnego, o tyle Europa skupia się w większym stopniu na obronie własnego terytorium. Dość wyraźnie wskazują na to realizowane od 2022 r. programy zbrojeniowe, koncentrujące się głównie na uzbrojeniu dla wojsk lądowych (zwłaszcza artylerii i amunicji do niej), myśliwcach (często wielozadaniowych), różnego rodzaju pociskach (głównie taktycznych) czy potencjale w zakresie obrony przeciwlotniczej i przeciwrakietowej. Są to jednocześnie zasoby o kluczowym znaczeniu w konflikcie w Ukrainie, stąd bez wątpienia posłużył on jako „laboratorium” kształtu i przebiegu wojny z Rosją – zdefiniowaną przez NATO i UE w dokumentach strategicznych z 2022 r. jako główne i najbardziej bezpośrednie zagrożenie ich bezpieczeństwa. Można pokusić się o wyróżnienie czterech zasadniczych motywacji przyświecających obecnym zbrojeniom europejskich państw Zachodu: 1) wzmocnienie zdolności obronnych w związku ze wzrostem subiektywnego poczucia zagrożenia konfliktem zbrojnym z ich udziałem, 2) odbudowa własnych zasobów przekazanych Ukrainie, 3) możliwość dofinansowania zaniedbanego krajowego przemysłu zbrojeniowego w państwach, w których w okresie pokoju budziło to sprzeciw społeczeństwa (*policy window*), 4) zabezpieczenie na wypadek ewentualnego ograniczenia obecności wojskowej USA w Europie – zarówno przez rozbudowę własnych zdolności obronnych, jak i zakupy rozlicznych platform amerykańskiej produkcji, w pewien sposób wymuszające tego rodzaju transatlantycką współpracę w jakimś zakresie (w postaci szkoleń, serwisowania itp.) oraz podtrzymujące wolę zaangażowania Stanów Zjednoczonych w sprawy europejskie na zasadach „transakcyjnych” (zgodnie z *modus operandi* Trumpa).

Dla zbrojących się europejskich państw Zachodu Rosja stanowi w ich politykach bezpieczeństwa zasadniczy punkt odniesienia – szczególnie że wojna w Ukrainie dowiodła jej zdolności do prowadzenia długiej kampanii i pewnego stopnia odporności na podjęte wobec niej środki odwetowe – natomiast dla Stanów Zjednoczonych znaczenie mają działania całej „wywrotowej osi”, tj. globalna rywalizacja z Chinami oraz zapobieżenie rewizji regionalnych

ładów w sposób umniejszający znaczenie USA przez Rosję (Europa), Iran (Bliski Wschód) oraz Chiny i Koreę Północną (Azja Wschodnia). Mimo obecnej konsolidacji blok ten nie jest jednak spójny, a i Zachód posiada pewną sieć wsparcia „podobnie myślących”, takich jak Australia, Japonia, Korea Południowa czy Tajwan. Analitycy RAND wskazują, że dla USA i partnerów osiągnięcie przewagi (tu: w każdej domenie walki) nie jest konieczne, aby poradzić sobie z agresją ze strony ich nawet najsilniejszych przeciwników⁵⁸, z kolei autorzy tekstu o „wywrotowej osi” zaznaczają, że Zachód „ma wszystko, co potrzebne, aby triumfować w tej rywalizacji”⁵⁹. Największe wątpliwości, szczególnie w świetle prezydentury Trumpa, budzi jednak w tej kwestii czynnik polityczny – brak jedności strategicznej Zachodu znacząco zredukuje bowiem jego przewagę nie tylko w wymiarze zdolności obronnych, lecz także technologicznych czy gospodarczych.

Armaments and arms control in 2024: Is the West taking up the gauntlet?

After the Russian invasion of Ukraine, Western states increased their military spending significantly and initiated multiple programmes with the aim to ramp up their defence capabilities. The paper shows how this military build-up shapes the West's position towards four challenger states – China, Russia, Iran, and North Korea (*the Axis of Upheaval*). For this purpose, major defence acquisitions and R&D programmes undertaken by the US and other NATO and EU member states are presented, as well as their political initiatives in the same domain and the inherent problems undermining those efforts. In order to assess their significance in relation to the four challengers, recent developments regarding armaments of strategic value (nuclear weapons in particular) from these rival states are discussed as well. Based on the overview of military capabilities of both sides, conclusions on challenges and opportunities for the West in this particular contest are formulated. The current tendency may bring the West auspicious prospects for the near future, if only the bloc maintains its transatlantic coherence.

Keywords: the West, US, Europe, Russia, China, Iran, North Korea, nuclear weapons, military build-up, power politics

Słowa kluczowe: Zachód, USA, Europa, Rosja, Chiny, Iran, Korea Północna, broń jądrowa, rozbudowa potencjałów obronnych, *power politics*

⁵⁸ D. Ochmanek et al., *Inflection Point. How to Reverse the Erosion of U.S. and Allied Military Power and Influence*, RAND Corporation, Santa Monica 2023, s. VIII.

⁵⁹ A. Kendall-Taylor, R. Fontaine, op. cit., s. 63 (tłum. P.Ś.).